

Loont besturen? Electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname bij gemeenteraadsverkiezingen

Jan VERMEIR¹
Bruno HEYNDELS

ABSTRACT

We analyse the presence of a cost of ruling and/or incumbency advantage in the municipal elections in Flanders of 1988, 1994 and 2000. The empirical work concentrates on vote share evolutions of the three main parties: CD&V, Sp.a and VLD. We find evidence that being in power leads to an incumbency advantage, especially for those parties who provide the mayor. The results indicate that this electoral advantage is not uniform among parties (the socialist party appears to benefit more) and, importantly, the incumbency advantage seems to dampen over successive elections. From the perspective of the local politicians, it is important to keep in mind that this incumbency advantage at the local level was insufficient to compensate for the general trend of the major parties to lose votes at *all* levels of government. Indeed, even in the 1988 elections – where a clear local incumbency (mayor) advantage could be identified for each of the three parties – it was the case that government parties on average lost votes.

I. Inleiding

In een democratische context gelden verkiezingen als dé ultieme test waaraan beleidsvoerders worden onderworpen. De kiezer kan het gevoerde beleid afstraffen of belonen, of zijn vertrouwen in de politieke beloftes van de respectieve partijen uitspreken. Wat er ook van zij, naderende verkiezingen zorgen steevast voor politieke onzekerheid en onrust bij zowel de meerderheids- als de oppositiepartijen. Verkiezingen zijn natuurlijk geen loterij: de verkiezingsuitslag is bijgevolg in zekere mate voorspelbaar. Er bestaat een uitgebreide literatuur die systematische invloeden onderzoekt van economische, politieke en sociologische variabelen. Eén van de meest verrassende vaststellingen is het bestaan van een zogenaamde

1. E-mailadres: jan.vermeir@vub.ac.be, bruno.heyndels@vub.ac.be. We danken Kris Deschouwer voor opmerkingen op een eerdere versie van deze paper. Jan Vermeir is aspirant van het FWO-Vlaanderen.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

cost of ruling. Deze verwijst naar het fenomeen dat de aan de macht zijnde partijen bij de verkiezingen vaker stemmen verliezen dan winnen. Anderzijds kunnen aan deelname aan het bestuur ook electorale voordelen verbonden zijn. Dan spreekt men van een *incumbency advantage*. Het zijn deze electorale voor- en nadelen die het centrale aandachtspunt vormen in voorliggende studie. Concreet, onderzoeken we het bestaan van een *cost of ruling* en *incumbency advantage* op het niveau van de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen.

In paragraaf II geven we een kort overzicht van de relevante literatuur. Onze empirische analyse is samengevat in paragraaf III. We onderzoeken hoe de partijen die de gemeente bestuurden (desgevallend als lid van een coalitie) scoorden in de verkiezingen die volgden op hun bestuursdeelname. Dit onderzoek heeft betrekking op de periode 1982-2000.² We vinden dat bestuurspartijen inderdaad een electoraal verlies kennen. Politieke ontwikkelingen op federaal en regionaal niveau kunnen echter een invloed hebben op de lokale verkiezingsuitslagen. Partijen volgen bij gemeenteraadsverkiezingen vaak de nationale trend. Zoals de literatuur voorspelt zijn het de partijen die op federaal niveau aan de macht zijn die vaak electoraal verlies lijden. Om rekening te houden met deze invloeden, analyseren we de stemveranderingen van de drie voornaamste bestuurspartijen. In navolging van Ackaert stellen we vast dat er voor de verkiezingen van 1988 een systematisch verschil is tussen partijafdelingen die deelnamen aan het bestuur en partijafdelingen die in de oppositie zaten. Partijafdelingen die de burgemeester leveren halen een betere verkiezingsuitslag dan andere partijafdelingen.³ Dit suggereert dat er bepaalde electorale voordelen verbonden zijn aan de burgemeestersjerp: een zogenaamd *incumbency advantage*. Voor CD&V en VLD verdwijnt dit voordeel in 1994 en 2000. Voor de Sp.a daarentegen vinden we ook voor die verkiezingen dat partijafdelingen die de burgemeester leveren beter scoren. Een samenvatting van de belangrijkste resultaten en een discussie over de mogelijke verklaringen wordt gegeven in paragraaf IV.

2. Het uitbreiden tot de verkiezingen van 2006 was niet aangewezen door de belangrijke structurele verschuiving op het niveau van enkele grote partijen. Concreet leidde de kartellijsten Sp.a-Spirit en CD&V-N-VA ertoe dat resultaten van deze lijsten anno 2006 moeilijk te vergelijken zijn met de resultaten van de respectieve kartelpartners in 2000. Cruciaal ook voor een studie als de onze is het feit dat het zeer vaak voorkwam dat één van beide kartelpartners wél en een andere niet deel uitmaakte van de bestuurscoalitie. Dit maakt het natuurlijk empirisch onmogelijk om stemverschuivingen toe te wijzen aan deze of gene partij. Als alternatief zouden we hebben kunnen kijken naar die gemeenten waar de partijen niet als kartel opkwamen. Echter, dit leek ons niet aangewezen omdat we er niet redelijkerwijze kunnen vanuit gaan dat het vormen van een kartel los zou staan van het (verwachte) electorale succes. Dergelijke hypothese zou nochtans noodzakelijk zijn geweest om de evolutie doorheen te tijd te analyseren zoals dat verder in het artikel gebeurt.
3. ACKAERT, J., De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1988. Analyse van de resultaten., *Res Publica*, nr. 3, 1989, 359-384.

II. Kost besturen stemmen? Een overzicht van de literatuur

1. Inleiding

De *cost of ruling* is een begrip uit de literatuur over kies- en populariteitsfuncties. Deze literatuur probeert verkiezingsresultaten of populariteit te verklaren aan de hand van economische en politieke variabelen, zoals de economische groei en werkloosheid of het aantal partijen in de regering. Een belangrijke vaststelling in deze literatuur is dat regeringspartijen gemiddeld verliezen bij de volgende verkiezingen. Het electoraal verlies is groter naarmate de bestuurspartijen langer aan de macht zijn geweest. Analooq neemt de populariteit van regeringspartijen systematisch af naarmate ze langer aan de macht zijn.⁴ Soms wordt een electorale cyclus waargenomen. Regeringpartijen winnen aan populariteit vlak na de verkiezingen (het zogenaamde *honeymoon effect*) en kennen een dieptepunt in het midden van de legislatuur (*mid-term effect*). Op het einde van de legislatuur blijft er een netto-verlies aan populariteit.⁵

Nannestad en Paldam onderzoeken 283 nationale verkiezingen in 19 ontwikkelde democratieën en kijken naar het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat van regeringpartijen.⁶ Ze definiëren het netto-verkiezingsresultaat van de regeringpartijen als het verschil in de percentages van de stemmen vóór en na de bestuursdeelname. Stel dat een regering uit n partijen bestaat, dan is het percentage van de geldige stemmen dat naar deze partijen gaat respectievelijk voorafgaand en na de bestuursdeelname

$$S_1 = \sum_{i=1}^n S_1^i \text{ en } S_2 = \sum_{i=1}^n S_2^i$$

waarbij i (1... n) de verschillende regeringpartijen zijn. Het netto-verkiezingsresultaat van de regeringpartijen is dan $C = S_2 - S_1$.

4. MUELLER, J.E., Presidential Popularity from Truman to Johnson, *American Political Science Review*, vol. 64, 1970, 18-34. GOODHART, C.A.E. en R.J. BHANSALI, Political Economy, *Political Studies*, vol. XVIII, nr. 1, 1970, 43-106. FREY, B.S. en F. SCHNEIDER, A Politico-Economic Model of the United Kingdom, *Economic Journal*, vol. 88, 1978, 243-253. SCHNEIDER, F. en W. W. en POMMERHNE, Politico-Economic Interactions in Australia: Some Empirical Evidence, *Economic Record*, vol. 56, 1980, 113-131. CHAPPELL, H.W. Jr., Aggregate Vote Functions for the U.S. Presidency, Senate and House, *The Journal of Politics*, vol. 55, nr. 1, 1993, 207-217. NANNESTAD, P. en M. PALDAM, The VP-function: A survey of the literature on vote and popularity functions after 25 years, *Public Choice*, vol. 79, 1994, 213-245. VEIGA, L.G., Popularity functions for the Portuguese Prime Minister, Government, Parliament and President, *European Journal of Political Research*, vol. 33, 1998, 347-361. CHAPPELL, H.W. Jr., en L.G. VEIGA, Economics and elections in Western Europe: 1960-1997, *Electoral Studies*, vol. 19, 2000, 183-197.
5. PALDAM, M., The distribution of election results and the two explanations of the cost of ruling, *European Journal of Political Economy*, vol. 2, 5-24.
6. NANNESTAD, P. en M. PALDAM, The cost of ruling. A foundation stone for two theories, pp. 17-44 in DORUSSEN, H. en M. TAYLOR (red.), *Economic Voting*, Routledge/ECPR Studies in European Political Science, Londen, 2002.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

De bevindingen van Nannestad en Paldam zijn samengevat in Tabel 1. Voor alle landen behalve Duitsland, is het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat van de regeringspartijen negatief. Gemiddeld kennen regeringspartijen een verlies van 2.5% van de stemmen. Bovendien kunnen Nannestad en Paldam de hypothese niet verwerpen dat deze *cost of ruling* hetzelfde is voor alle landen.⁷ De *cost of ruling* is dus dezelfde voor verschillende electorale systemen en partijstructuren. In een vroegere studie stellen ook Rose en Mackie vast dat regeringspartijen gemiddeld stemmen verliezen.⁸ Zij vinden echter dat het gemiddeld verlies groter is in Angelsaksische landen dan in continentaal Europa en Scandinavië.

Of de *cost of ruling* afhangt van het kiessysteem en partijstructuren of niet, de vaststelling blijft dat regeringspartijen op nationaal niveau gemiddeld stemmen verliezen. In paragraaf 2 geven we een overzicht van de voornaamste verklaringen voor deze *cost of ruling*.

Besturen mag dan al een electoraal verlies opleveren, er zijn mogelijk ook voordelen verbonden aan het bestuur. We gaan verder in op deze voordelen in paragraaf 3.

Tabel 1. De *cost of ruling* in ontwikkelde democratieën.

Land	Type verkiezing	N	Gemiddeld netto-verkiezingsresultaat C
Australië	House of Representatives	21	-1.95
België	Kamer der Volksvertegenwoordigers	15	-3.7
Canada	House of Commons	16	-4.02
Denemarken	Folketinget	21	-0.77
Duitsland	Bundestag	13	0.67
Finland	Eduskunta	14	-3.1
Frankrijk	Assemblée Nationale	14	-3.27
Ierland	Dail Eirann	15	-3.73
IJsland	Alting	15	-4.95
Italië	Camara dei Deputati	12	-1.88
Japan	House of Representatives	17	-2.65
Luxemburg	Chambre des Députés	8	-5.39
Nederland	Tweede Kamer	15	-2.46
Nieuw Zeeland	House of Representatives	16	-3.8
Noorwegen	Stortinget	13	-0.42
Oostenrijk	Nationalrat	15	-1.71
Verenigd Koninkrijk	House of Commons	14	-1.91
Verenigde Staten	President	12	-2.5
Zweden	Andra Kammaren	17	-2.12
Alle regeringen		283	-2.54

Bron: Nannestad en Paldam, *a.w.*, 2002.

- Nannestad en Paldam, *a.w.*, 2002 definiëren de *cost of ruling* λ als minus het verwachte verkiezingsresultaat C van de regeringspartijen, $-\eta(C)$, en die kan gelijkgesteld worden aan het gemiddelde verkiezingsresultaat, dus de *cost of ruling* $\lambda = -\eta(C) \approx -\text{gemiddelde}(C)$.
- ROSE, R. en T.T. MACKIE, Incumbency in Government: Asset or Liability, pp. 115-137 in H. Daalder, en P. Mair (eds.), *Western European Party Systems*, Sage Publications, London, 1983.

2. Mogelijke verklaringen voor een *cost of ruling*

2.1 Inleiding

De eerste auteur die een mogelijke verklaring formuleerde voor de *cost of ruling* is Mueller.⁹ Die stelt dat een Amerikaanse president systematisch aan populariteit verliest naarmate hij langer aan de macht is doordat er een “coalitie van minderheden” wordt gevormd. Hij ontleent het begrip “coalitie van minderheden” aan een hoofdstuk uit het basiswerk “An Economic Theory of Democracy” van Downs.¹⁰ In 2.2. schetsen we in het kort, de hypothese van de “coalitie van minderheden” van Downs. Mueller haalt echter ook andere argumenten aan dan de uitleg van Downs om te verklaren waarom een “coalitie van minderheden” de populariteit van een president stelselmatig aantast. Het argument dat de inconsistente beloften van de president of regeringspartij worden ontkracht naarmate de regeringsperiode vordert, werd verder uitgewerkt door Nannestad en Paldam (2.3.).¹¹ Een andere verklaring voor de *cost of ruling* komt van Paldam en Skott.¹² Zij baseren zich op het mediaankiezermodel (2.4.). Tenslotte is er de hypothese van de grievenasymmetrie of *grievance asymmetry*, een ander begrip uit de literatuur rond kies- en populariteitsfuncties, als mogelijke verklaring voor het gemiddeld negatieve netto-verkiezingsresultaat van regeringspartijen (2.5.).

2.2 De “coalitie van minderheden”

Mueller was de eerste om een regressie te schatten die de populariteit van een (Amerikaans) president verklaart aan de hand van economische en politieke variabelen.¹³ In deze populariteitsfunctie introduceert Mueller een trendvariabele die het populariteitsverlies meet ten gevolge van de tijd die de president al aan de macht is. Deze variabele, die de *cost of ruling* meet, noemt hij de “coalitie van minderheden”-variabele. De idee dat een bestuurspartij aan populariteit kan verliezen door een coalitie van minderheden ontleent hij aan Downs.¹⁴ Downs stelt zich de vraag hoe een oppositiepartij de verkiezingen kan winnen wanneer de regeringspartij voor elke beleidskeuze het standpunt van de meerderheid kan innemen.

De regeringspartij neemt steeds het standpunt in van de meerderheid van de kiezers. De meerderheid van de kiezers zou de regeringspartij dus moeten steunen. Deze meerderheid van de kiezers bestaat echter voor de verschillende beleids-

9. MUELLER, J.E., Presidential Popularity from Truman to Johnson, *American Political Science Review*, vol. 64, 1970, 18-34.

10. DOWNS, A., *An Economic Theory of Democracy*, New York, Harper and Row, 1957.

11. NANNESTAD en PALDAM, *a.w.*, 2002.

12. PALDAM, M., en P. SKOTT, A rational-voter explanation of the cost of ruling, *Public Choice*, vol. 83, 1995, 159-172.

13. MUELLER, *a.w.*, 1970.

14. DOWNS, *a.w.*, 1957, 55-60.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

keuzes niet steeds uit dezelfde groep kiezers. De meeste kiezers zullen soms tot de meerderheid en soms tot de minderheid behoren. Meer dan de helft van de kiezers zal dus vroeg of laat door de regering teleurgesteld worden. Wanneer de meeste kiezers nu net die beleidskeuzes belangrijker vinden, waarover ze het met de regering oneens zijn, dan kan de oppositiepartij de verkiezingen winnen. Ze wint dan de verkiezingen door voor een aantal beleidskeuzes het standpunt van de minderheid in te nemen en dus een coalitie van minderheden te vormen.

De argumentatie van Downs is bedoeld om een verklaring te geven waarom een oppositiepartij soms de verkiezingen kan winnen. Dat is niet helemaal hetzelfde als verklaren waarom een regeringspartij gemiddeld stemmen verliest bij verkiezingen. Downs vermeldt wel dat de kans dat een regeringspartij verslagen wordt door een coalitie van minderheden, groter wordt naarmate ze langer aan de macht is.¹⁵ Naarmate een regeringspartij langer aan de macht is, maakt die immers meer beleidskeuzes en wordt het aantal kiezers dat tot een minderheid behoort groter. Voor een deel van de kiezers, zijn de beleidskeuzes waarvoor ze tot de minderheid behoren belangrijker dan die waarvoor ze tot de meerderheid behoren, waardoor de aanhang van de regeringspartijen systematisch slinkt.

2.3 Inconsistente beloften en de “constant sucker-fraction”

Naast de verwijzing naar de redenering van Downs, geeft Mueller nog enkele andere mogelijke argumenten waarom de “coalitie van minderheden”-variabele een deel van de populariteit van de president verklaart. De term “coalitie van minderheden”-hypothese dekt dus verschillende ladingen, ook al omdat Downs eigenlijk iets anders probeert te verklaren.

Nannestad en Paldam werken het argument van Mueller verder uit, dat een president aanhang verliest doordat hij zijn beloftes niet kan waarmaken.¹⁶ Een partij komt aan de macht door een reeks tegenstrijdige beloftes te maken. Ze kan die beloftes echter nooit realiseren. Wanneer ze eenmaal aan de macht is, wordt steeds meer duidelijk dat de beloftes niet te realiseren zijn, en verliest de regering aanhang. Deze hypothese impliceert echter dat er een deel van de kiezers zich steeds om de tuin laat leiden. Gesteld dat de *cost of ruling* gemiddeld dezelfde is in de verschillende ontwikkelde democratieën, dan moet in deze landen een constante fractie kiezers om de tuin geleid worden.¹⁷ Veel bewijs lijkt er echter niet voor deze hypothese.

15. DOWNS, *a.w.*, 1957, 60.

16. NANNESTAD en PALDAM, *a.w.*, 2002.

17. Nannestad en Paldam, *a.w.*, 2002 noemen deze constante fractie de “constant sucker-fraction”.

2.4 De mediaankiezer en de mediaankloof

Paldam en Skott vertrekken van het mediaankiezermodel om een andere hypothese naar voor te schuiven.¹⁸ Het model gaat uit van twee partijen en een ééndimensionale beleidsruimte: De kiezers en de twee partijen bevinden zich op een links-rechts-as. Het mediaankiezermodel voorspelt dat beide partijen opschuiven naar de positie van de mediane kiezer. In het model van Paldam en Skott gebeurt dat echter niet helemaal. De partijen bevinden zich op een punt respectievelijk links en rechts van de mediane kiezer. De afstand tussen beide partijen noemen ze de mediaankloof. De algemene idee is nu dat een deel van de kiezers binnen deze kloof hun stem steeds afwisselt om zo afwisselend een links en rechts beleid te bekomen. Gemiddeld doorheen de tijd is het beleid een compromis tussen links en rechts en ligt het dus dicht bij de mediane kiezer dan het beleid van beide partijen afzonderlijk.¹⁹ Doordat een deel van de kiezers steeds zijn stem verandert bij de volgende verkiezingen, verliest de bestuurspartij echter steeds stemmen en bestaat er een *cost of ruling*.²⁰

De cruciale veronderstelling van het model is dat de partijen nooit helemaal opschuiven naar het punt van de mediane kiezer. Paldam en Skott halen aan dat de partijen wel verschillend moeten zijn, anders hebben de kiezers geen enkele reden om een stem uit te brengen. Bovendien moet het partijstandpunt eerst goedgekeurd worden door de partijleden en die hebben een andere voorkeur dan de mediane kiezer.

Hoewel de *cost of ruling* empirisch niet afhankelijk is van het kiessysteem of van de partijstructuur, is dit model erg restrictief.²¹ Niet alle landen kennen immers een twee-partijsysteem. Paldam en Skott argumenteren echter dat veel landen twee blokken van partijen kennen. Ze stellen ook dat de links-rechts-dimensie, hoewel een grote vereenvoudiging van de werkelijkheid, in veel landen de dominante dimensie is. Stevenson suggereert dat in de Benelux, die geen twee duidelijke partijblokken kent, er toch een links-rechts-concurrentie bestaat tussen mogelijke coalitiepartners van de christen-democraten in het centrum.²² Kiezers in het centrum willen dus een afwisseling van linkse en rechtse coalitiepartners van

18. PALDAM en SKOTT, *a.w.*, 1995.

19. Alesina en Rosenthal ontwikkelen een soortgelijk model waarbij de kiezers in het midden hun stem niet verdelen in de tijd, maar over de uitvoerende en wetgevende macht om zo een compromisbeleid te bekomen. Zo formuleren ze een mogelijke verklaring voor het fenomeen van *divided government* in de Verenigde Staten (de situatie waarbij president en congres tot een verschillende partij behoren). ALESINA, A. en H. ROSENTHAL, A Theory of Divided Government, *Econometrica*, vol. 64, nr. 6, 1996, 1311-1341.

20. Het model werd uitgebreid door Stevenson zodat het niet alleen de *cost of ruling* verklaart, maar ook waarom deze kost groter wordt naarmate de bestuurspartij langer aan de macht is. STEVENSON, R.T., The Cost of ruling, cabinet duration, and the "median-gap" model, *Public Choice*, vol. 113, 2002, 157-178.

21. NANNESTAD en PALDAM, *a.w.*, 2002.

22. STEVENSON, R.T., *a.w.*, 2002.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

de christen-democraten, om zo een centrumbeleid te bekomen. Het is natuurlijk niet erg duidelijk hoe het argument van Stevenson opgaat in het geval van paarse regeringen.

2.5 De “grievenasymmetrie”

Een laatste verklaring voor de kost van het besturen is de *grievance asymmetry* of grievenasymmetrie. De hypothese van de grievenasymmetrie stelt dat positieve veranderingen een kleiner effect hebben op het stemgedrag dan negatieve veranderingen.²³ Een stijging van de werkloosheid zou dus een groter electoraal verlies veroorzaken dan dat een daling van de werkloosheid tot winst leidt. Wanneer de bestuurspartijen nu besturen zoals dat door de rationele kiezer wordt verwacht, dan verbeteren sommige variabelen en verslechteren andere. Gemiddeld is er dan een negatief netto-verkiezingsresultaat voor de regeringspartijen. Het bestaan van een grievenasymmetrie wordt gesuggereerd door Mueller en Bloom en Price.²⁴ Deze laatsten vinden bewijzen voor een grievenasymmetrie op geaggregeerd niveau in de VS. In een analyse van kiesintenties in West-Europese landen vindt Lewis-Beck geen grievenasymmetrie.²⁵ Nannestad en Paldam vonden echter dat de reactie van kiezers in Denemarken op een economische verslechtering ongeveer driemaal groter was dan op een economische verbetering.²⁶

Het bestaan van een grievenasymmetrie wordt bevestigd in de (economische) psychologie. Daar wordt de grotere reactie op verliezen dan op winsten *loss aversion* genoemd. Tversky en Kahneman geven een overzicht van het empirisch bewijs voor het bestaan hiervan.²⁷

3. De voordelen van het bestuur: de *incumbency advantage*

Er zijn mogelijk ook electorale voordelen verbonden aan het bestuur.²⁸ Er bestaat een uitgebreide literatuur over de voordelen van de macht bij verkiezingen voor het congres of bij legislatieve verkiezingen op het niveau van de staten in de

23. NANNESTAD, P. en M. PALDAM, The grievance asymmetry revisited: A micro study of economic voting in Denmark, 1986-92, *European Journal of Political Economy*, vol; 13, 1997; 81-99.

24. MUELLER, *a.w.*, 1970. (1975)

25. LEWIS-BECK, M.S., *Economics and Elections: The major Western Democracies*, Ann Arbor, Michigan University Press, 1988.

26. NANNESTAD, P. en M. PALDAM, *a.w.*, 1997.

27. TVERSKY, A. en D. KAHNEMAN, 'Loss aversion in riskless choice: a reference-dependent model', *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 106, nr. 4, 1991, 1039-1061. Zie ook KAHNEMAN, D. En A. TVERSKY, Prospect theory: an analysis of decision under risk, *Econometrica*, vol. 47, nr. 2, 1979, 263-21. TVERSKY, A. en D. KAHNEMAN, Rational Choice and the Framing of Decisions, *Journal of Business*, vol. 59, nr. 4, 1986, 251-278.

28. ROSE en MACKIE, *a.w.*, 1983.

Loont besturen? Electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname bij gemeenteraadsverkiezingen

V.S.²⁹ Zo winnen afgevaardigden die voor de eerste maal verkozen zijn, bij de volgende verkiezingen gemiddeld stemmen (de zogenaamde *sophomore surge*). Kandidaten die het ambt reeds bekleden hebben een aantal voordelen die de andere kandidaten niet hebben. Zo staan ze meer in de belangstelling en hebben ze gemakkelijker toegang tot de media, wat hen meer naambekendheid en zichtbaarheid oplevert. Bovendien hebben ze een aantal middelen ter beschikking in het kader van hun ambt (budgetten, personeel, en informatiekanalen) die ze ook voor electorale doeleinden kunnen gebruiken. Zo kunnen ze aan politiek dienstbetoon doen en gemakkelijker campagnefondsen werven.

III. De *cost of ruling* in de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen

1. Inleiding

Om de 6 jaar vinden in de 308 Vlaamse gemeenten gemeenteraadsverkiezingen plaats. Op die dag, de tweede zondag van oktober, kiezen de inwoners van een gemeente tussen de 7 en de 55 gemeenteraadsleden. Het precieze aantal hangt af van het aantal inwoners. Wanneer een partij over een absolute meerderheid van de zetels beschikt, kan ze alleen het bestuur uitmaken, zoniet wordt een coalitie gevormd. In de voorbije bestuursperiode (2001-2006) bijvoorbeeld, kent ongeveer dertig procent van de gemeenten een één-partijbestuur; de rest van de gemeenten had een coalitiebestuur.³⁰ Hoewel de bestuurspartijen over meer dan de helft van de zetels in de gemeenteraad beschikken, behaalden ze niet altijd meer dan de helft van de stemmen. Bij de verkiezingen van 1994, behaalden de partijen die in de volgende legislatuur het bestuur gingen uitmaken gemiddeld 57 procent van de stemmen. In een gemeente als Kalmthout echter, behaalde de bestuurspartij slechts 41,8% van de stemmen en beschikte toch over 13 van de 25 zetels. De reden hiervoor is dat voor de toewijzing van de zetels de Imperiali-methode wordt

29. De literatuur over *incumbency advantage* handelt over het electorale voordeel van een kandidaat die een bepaald ambt – president, gouverneur, of afgevaardigde – reeds bekleedt. Zie bijvoorbeeld COX, G.W., en J.N. KATZ, *Why Did the Incumbency Advantage in U.S. House Elections Grow?*, *American Journal of Political Science*, vol. 40, nr. 2, 1996, 478-497. GELMAN, A. en G. KING, *a.w.*, 1991. Het kiessysteem in de Verenigde Staten is het majoritair systeem (Single Member Plurality). Wanneer de afgevaardigde voor het House of Representatives voor een bepaald district een Democraat is, dan heeft deze afgevaardigde een electoraal voordeel ten opzichte van de Republikeinse kandidaat, die niet over dezelfde middelen beschikt en vice versa. De term *incumbency* geldt zowel voor de uitvoerende macht (president of gouverneur) als voor de legislatieve macht (afgevaardigden) en is dus niet het equivalent van de dichotomie “regering-oppositie”. De electorale voordelen van *incumbency*, zoals zichtbaarheid en dienstbetoon, zijn echter grotendeels dezelfde als die van een regeringspartij.
30. GEYS, B., Hoe verdeeld is de lokale politiek?, *Res Publica*, vol. XLV, nr. 4, 2003, 633-649.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

gebruikt en hoewel dit een 'proportionele' methode is, bevoordeelt het toch de grotere partijen.³¹

De literatuur over de *cost of ruling* voorspelt dat de bestuurspartijen bij de volgende verkiezingen minder stemmen behalen. Het netto-verkiezingsresultaat van de bestuurspartijen is dus systematisch negatief. Wanneer we, zoals eerder vermeld, het percentage van de geldige stemmen behaald door de bestuurspartijen bij de verkiezingen vóór hun bestuursdeelname S_1 noemen en het percentage van de geldige stemmen voor deze partijen na hun bestuursdeelname S_2 , dan definiëren we het netto-verkiezingsresultaat C van de bestuurspartijen als $S_2 - S_1$. In paragraaf 2. gaan we na of het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat C van de bestuurspartijen significant negatief was bij de verkiezingen van 1988, 1994 en 2000 en of er dus sprake is van een *cost of ruling* op gemeentelijk niveau in Vlaanderen.

Mogelijk worden gemeenteraadsverkiezingen ook beïnvloed door nationale factoren. Dat zou betekenen dat de verkiezingsresultaten van de bestuurspartijen voor een deel ook de nationale evolutie van deze partijen op federaal of regionaal niveau reflecteren en niet noodzakelijk een lokale *cost of ruling*. Daarom analyseren we in paragraaf 3 ook het verkiezingsresultaat voor de drie voornaamste bestuurspartijen CD&V, Sp.a en VLD afzonderlijk. Ackaert toonde reeds aan dat de drie traditionele partijen het in 1988 net beter deden wanneer ze aan het bestuur deelnamen dan wanneer ze in de oppositie zaten.³² Voor de daaropvolgende verkiezingen vond hij geen verschil meer.³³ Het resultaat van 1988 suggereert dat er in dat jaar sprake was van een incumbency advantage. In onze analyse zullen we nagaan of deze incumbency advantage enkel bestaat voor partijen die de burgemeester leveren of ook voor partijen die enkel één of meer schepenen leveren. Daarbij vergelijken we niet enkel de gemiddelden, maar schatten we de incumbency advantage aan de hand van een regressie. In navolging van Gelman en King regresseren we de verkiezingsuitslag van een partij op haar vorige uitslag en dummy-variabelen die aangeven of de partij een burgemeester of schepenen levert.³⁴

2. De *cost of ruling* in de Vlaamse gemeenten

Om het netto-verkiezingsresultaat van de bestuurspartijen in elke Vlaamse gemeente te berekenen, moeten we eerst de stempercentages S_1 en S_2 berekenen. S_1 en S_2 zijn echter niet altijd te bepalen. S_1 is het percentage van de geldige stemmen behaald door de bestuurspartijen bij de verkiezingen voorafgaand aan de bestuursdeelname. De bestuurspartijen hebben echter niet altijd in dezelfde vorm aan de verkiezingen

31. ACKAERT, J., *De gemeenteraadsverkiezingen*, Leuven, Davidsfonds, 1994.

32. ACKAERT, J., *a.w.*, 1989.

33. ACKAERT, J., *De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. Analyse van de resultaten.*, *Res Publica*, 1995, 351-387.

34. GELMAN, A. en G. KING, *Estimating Incumbency Advantage without Bias*, *American Journal of Political Science*, vol. 34, nr. 4, 1991, 1142-64.

Loont besturen? Electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname bij gemeenteraadsverkiezingen

deelgenomen. Soms is een bestuurspartij een afsplitsing van een partij of een deel van een kartellijst. Het percentage van de stemmen, dat enkel naar deze afsplitsing ging of zou gegaan zijn, is niet te bepalen. Om vervolgens S_2 te bepalen, moeten de bestuurspartijen deelnemen aan de volgende verkiezingen. Ook dat is niet altijd het geval. Partijen veranderen immers: ze splitsen, ze gaan samen of vormen een kartellijst, of ze verdwijnen. In het ideale geval kunnen we het verkiezingsresultaat meten door het stempercentage van een bestuurspartij te vergelijken met het stempercentage van identiek dezelfde partij na de bestuursdeelname; met andere woorden een partij met dezelfde naam, en dezelfde kandidaten, met als enige verschil dat de partij aan de macht is geweest. In de praktijk veranderen partijen echter altijd. We moeten dus een keuze maken. Om pragmatische redenen kiezen we voor een eenvoudig criterium: we beschouwen een partij als dezelfde partij wanneer ze dezelfde naam draagt. We volgen hierin Buelens en Deschouwer.³⁵ Zij beschouwen een partij, die een naamsverandering doorvoert, als een nieuwe partij – de oorspronkelijke partij verdwijnt dus.³⁶ Bijvoorbeeld kan de CVP in een gemeente bij de volgende verkiezingen als Lijst van de Burgemeester opkomen. Partijkopstukken en programma kunnen nog grotendeels hetzelfde zijn, toch vond de partij het nodig om met een ander imago naar buiten te komen. Het voordeel van deze regel is dat ze consistent is. Wanneer een partij een naamsverandering doorvoert, is het immers moeilijk na te gaan wie de precieze “erfgenaam” is van deze partij bij volgende verkiezingen en wie niet.

We kunnen het verkiezingsresultaat C van de bestuurspartijen berekenen voor 255, 228 en 255 gemeenten voor de verkiezingen van respectievelijk 1988, 1994 en 2000. Voor een aanzienlijk aantal observaties konden we het verkiezingsresultaat dus niet berekenen, voornamelijk omdat één of meerdere bestuurspartijen niet meer opkwamen bij de volgende verkiezingen.³⁷ In de mate dat bestuurspartijen mogelijk verdwijnen – fuseren of een naamsverandering doorvoeren – omdat ze

35. BUELENS, J. en K. DESCHOUWER, De gemeenten en de lokale politiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *Res Publica*, 39(1), 1997, 89-99.
36. Het spreekt voor zich dat we door deze werkwijze ook een aantal observaties uit de analyse weglaten waar de naamsverandering *niet* wijst op een fundamentele (inhoudelijke) verandering. De naamsverandering van de liberale partij in Brakel (van PVV naar D.E.C.R.O.O. en vervolgens naar VLD) vormt hiervan een voorbeeld. Echter, om hiermee rekening te houden zou een diepgaande analyse nodig zijn van de evolutie van de respectieve partijen in alle betrokken gemeenten. Het spreekt voor zich dat dit praktisch niet haalbaar is in het kader van voorliggende studie.
37. Bij 5 observaties kwam één van de bestuurspartijen niet op bij de voorafgaande verkiezingen en kunnen we S_1 niet bepalen. Bijvoorbeeld, kunnen twee partijen samen in een kartel opgekomen zijn en kan de ene partij vervolgens aan het bestuur deelnemen terwijl de andere in de oppositie gaat. Bij enkele andere observaties hebben we te maken met een onafhankelijk schepen. Soms is vast te stellen dat de schepen oorspronkelijk tot een oppositiepartij behoorde. In dat geval is het niet duidelijk wat S_1 precies is. Het is echter niet altijd vast te stellen of een onafhankelijk schepen eerst tot een oppositiepartij behoorde of tot een bestuurspartij. Aangezien het niet duidelijk is, hoe we in deze enkele gevallen C precies moeten berekenen, hebben er voor gekozen om deze observaties weg te laten. In de dataset voor de verkiezing van 1994, hebben we ook de gemeente Herstappe weggelaten, aangezien het duidelijk een outlier betreft. De bestuurspartij kwam onveranderd op, maar kende een verkiezingsresultaat C van -71.2%.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

een electorale afstraffing vrezen, is onze dataset vertekend. Het is echter niet na te gaan wat het verkiezingsresultaat zou geweest zijn indien deze partijen onveranderd naar de kiezer zouden zijn gegaan.

Tabel 2. Netto-verkiezingsresultaat van de bestuurspartijen in de Vlaamse gemeenten.

Verkiezing	Gemiddelde C (%)	Standaard-afwijking	z	n
1988	-0.73	8.48	-1.37	255
1994	-2.35	8.21	-4.32	228
2000	-3.06	7.91	-6.18	255

Bron: eigen verwerking.

We hebben voor de verkiezingen van 1988, 1994 en 2000 het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat van de bestuurspartijen berekend. De resultaten lezen we in Tabel 2. Bij de drie verkiezingen is het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat C negatief. In de verkiezingen van 2000 verloren de aan de macht zijnde coalities of één-partijbesturen gemiddeld 3.06% van de stemmen. In 1994 was dat een verlies van 2.35%, en in 1988 een kleiner verlies van 0.73%. We gaan ook na of deze gemiddelden significant negatief zijn. Dat komt neer op een eenzijdige test betreffende het populatiegemiddelde van onze datasets. Onze nulhypothese H_0 is dat het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat van de bestuurspartijen gelijk is aan nul. De alternatieve hypothese H_1 stelt dat het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat kleiner is dan nul en dat er dus een *cost of ruling* is. Wanneer onze teststatistiek z kleiner is dan een kritische waarde $-z_\alpha$ verwerpen we dat de gemiddelde C gelijk is aan nul.³⁸ We kunnen besluiten dat het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat voor 1988 significant negatief is met een significantieniveau van 10%. In 1994 en 2000 is het gemiddelde resultaat significant negatief met een significantie van 1%. We vinden bijgevolg een significant electoraal verlies voor de bestuurspartijen bij de drie laatste gemeenteraadsverkiezingen.³⁹

38. Aangezien onze datasets meer dan dertig observaties bevatten, zijn de steekproefgemiddelden bij benadering normaal verdeeld en kunnen we de teststatistiek z berekenen als

$$\frac{\bar{x} - \mu}{s/\sqrt{n}}$$

Hierbij stelt \bar{x} het steekproefgemiddelde voor, s de standaardafwijking en n de steekproefomvang. In dit geval is μ gelijk aan nul. Voor een significantieniveau van 10% is de kritische waarde z_α gelijk aan 1.28. Voor een niveau van 5% is die 1.65, en voor 1% is die 2.33.

39. Wanneer we de gemiddelde *relatieve* verkiezingsresultaten C_{rel} berekenen, dus $(S_2 - S_1)/S_1$, dan vinden we voor de verkiezing van 1988 dat de gemiddelde C_{rel} niet significant negatief is. In 1994 en 2000 vinden we wel een significant negatief gemiddelde. Bij een aantal observaties komt een schepen of burgemeester op een andere lijst dan de oorspronkelijke bestuurspartij op. Deze bestuurspartij verliest doorgaans erg veel stemmen. Het is niet duidelijk of de partij bij deze verkiezing nog dezelfde partij is, omdat deze schepen of burgemeester een belangrijk onderdeel van deze partij was. We hebben bijgevolg ook de gemiddelde verkiezingsresultaten berekend voor datasets waaruit deze observaties werden weggelaten. De gemiddelde verkiezingsresultaten voor de drie verkiezingen zijn dan duidelijk positiever, aangezien de weggelaten observaties een erg negatieve verkiezingsresultaat kenden. Voor 1988 wordt het gemiddeld verkiezingsresultaat

3. Is de *cost of ruling* een “lokale” kost?

Tot hiertoe gingen we er impliciet van uit dat de kiezers bij de gemeenteraadsverkiezingen de partijen in hun gemeente en het gevoerde lokale beleid beoordelen. Het is echter ook mogelijk dat de kiezers niet de lokale partijen maar de partijen op federaal niveau of op Vlaams niveau beoordelen. Verschillende auteurs argumenteren immers dat lokale, regionale en Europese verkiezingen zogenaamde tweede-ordeverkiezingen zijn, in tegenstelling tot de nationale verkiezingen die eerste-ordeverkiezingen zijn. Tweede-ordeverkiezingen worden beïnvloed door nationale en regionale factoren en door de politieke arena van de eerste orde.⁴⁰ In Frankrijk vinden Jérôme en Lewis-Beck dat de kantonale verkiezingen beïnvloed worden door de populariteit van de (nationale) premier op dat ogenblik.⁴¹ Jérôme en Jérôme-Speziari stellen een invloed vast van nationale factoren op de Franse regionale verkiezingen.⁴² In Groot-Brittannië vinden Heath et al. dat zowel nationale als lokale factoren de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen bepalen.⁴³ Ook in Vlaanderen is er dus mogelijk een invloed van nationale factoren op de gemeenteraadsverkiezingen. Een electorale afstraffing van een bestuurspartij zou dan kunnen verklaard worden door een negatieve electorale evolutie van die partij op een hoger niveau en niet door een *cost of ruling* op gemeentelijk niveau.

Tabel 3. Vergelijking verkiezingen Kamer en gemeenten: netto-verkiezingsresultaat C.

	1985	1987	1988	1991	1994	1995	1999	2000
	K	K	G	K	G	K	K	G
CD&V	2*	-1.8*	-0.15*	-2.7*	-6.5*	0.4*	-3.1*	-1.68
Sp.a	2.1	0.4	-0.04*	-2.9*	-3.6*	0.6*	-3.1*	-1.4*
VLD	-2.2*	0.8*	3.81	0.5	1.79	1.1	1.2	1.73*

K: netto-verkiezingsresultaat in percentage van de geldige stemmen voor verkiezingen Kamer (uitgebracht in België).

G: netto-verkiezingsresultaat in percentage van de geldige stemmen uitgebracht in alle Vlaamse gemeenten.

*: maakte op het ogenblik van de verkiezing deel uit van de nationale/federale regering.

(eigen verwerking)

licht positief: de bestuurspartijen winnen 0.37% van de stemmen. Voor de twee overige verkiezingen blijft het gemiddelde verkiezingsresultaat significant negatief.

40. REIF, K. En H. SCHMITT, Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results, *European Journal of Political Research*, vol. 8, 1980, 3-44. (Reif en Schmitt, 1980; Heath et al., 1999)
41. JEROME, B. En M.S. LEWIS-BECK, Is local politics local? French evidence, *European Journal of Political Research*, vol. 35, 1999, 181-197. (1999)
42. JEROME, B. en V. JEROME-SPEZIARI, The 1998 French regional elections: why so much instability?, *Electoral Studies*, vol. 19, 2000, 219-236.
43. HEATH, A., McLEAN, I., TAYLOR, B. En J. CURTICE, Between first and second order: A comparison of voting behaviour in European and local elections in Britain, *European Journal of Political Research*, vol. 35., 1999, 389-414.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

In Tabel 3 berekenen we het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat van de drie voornaamste partijen bij de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezingen voor de Kamer. In vet gedrukt staan de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen. Sterretjes duiden aan of een partij op het ogenblik van de gemeenteraadsverkiezingen op nationaal niveau aan de macht was. We zien dat het gemiddelde netto-verkiezingsresultaat bij de gemeenteraadsverkiezingen bijna altijd hetzelfde teken heeft als de evolutie in de voorafgaande verkiezing voor de Kamer. In 1999 bijvoorbeeld verliest de CVP 3.1% van de stemmen bij de verkiezingen voor de Kamer. Het jaar daarop verliest de CD&V 1.68% van de stemmen bij de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen. Wanneer een partij wint of verliest bij de federale verkiezingen, dan wint of verliest ze gemiddeld ook bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen. Enkel de (toenmalige) SP verliest licht bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 nadat ze er op vooruitgegaan is bij de federale verkiezingen. Natuurlijk worden beide resultaten beïnvloed door dezelfde socio-structurele variabelen. De literatuur rond de tweede-ordeverkiezingen stelt echter dat de populariteit van de partijen op nationaal niveau een invloed heeft op de resultaten van diezelfde partijen bij gemeenteraadsverkiezingen.⁴⁴ Regeringspartijen doen het vaak slecht in tweede-ordeverkiezingen, behalve wanneer de tweede-ordeverkiezingen plaatsvinden kort na de eerste-ordeverkiezingen. In bovenstaande tabel zien we dat de nationale regeringspartijen in vijf van de zes gevallen verliezen in de gemeenteraadsverkiezingen. Enkel de VLD wint bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2000.⁴⁵ Aangezien de gemeenteraadsverkiezingen toen een jaar na de federale verkiezingen vielen, kan men misschien nog spreken van een *honeymoon effect*. In 1988 kwamen de gemeenteraadsverkiezingen echter minder dan een jaar na de eerste-ordeverkiezingen en toen verloren zowel CVP en SP die pas een regering hadden gevormd.

Doorgaans verliezen de regeringspartijen op nationaal niveau dus bij de gemeenteraadsverkiezingen. Er is dus een invloed van de populariteit van partijen op nationaal niveau op het netto-verkiezingsresultaat van deze partijen op gemeentelijk niveau en het verlies van bestuurspartijen kan verklaard worden door een dalende populariteit op nationaal niveau, eerder dan door een *cost of ruling* op gemeentelijk niveau. Om na te gaan of deelname aan de macht in een gemeente electorale voordelen dan wel nadelen oplevert, analyseren we het verkiezingsresultaat van de drie voornaamste bestuurspartijen CD&V, Sp.a en VLD afzonderlijk. Ackaert toonde reeds aan dat de drie traditionele partijen het in 1988 net beter deden wanneer ze aan het gemeentelijk bestuur deelnamen dan wanneer ze in de oppositie zaten.⁴⁶ Dit verschil in kiesuitslag tussen partijafdelingen in het be-

44. REIF en SCHMITT, *a.w.*, 1980. NORRIS, P., Second-order elections revisited, *European Journal of Political Research*, vol. 31, 1997, 109-114. REIF, K., European elections as member state second-order elections revisited, *European Journal of Political Research*, vol. 31, 1997, 115-124.

45. In 1988 en 1994 maakten de toenmalige CVP en SP deel uit van de nationale regering. In 2000 waren dat VLD en SP.

46. ACKAERT, J., *a.w.*, 1989.

Loont besturen? Electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname bij gemeenteraadsverkiezingen

stuur en in de oppositie suggereert dat er electorale voordelen zijn verbonden aan bestuursdeelname, een *incumbency advantage* zoals die in de Amerikaanse literatuur wordt genoemd. Ackaert vergeleek partijafdelingen die in het bestuur zaten met afdelingen die in de oppositie zaten. Als de electorale voordelen echter het gevolg zijn van een grotere zichtbaarheid en factoren zoals dienstbetoon, dan zijn die voordelen mogelijk groter voor een partijafdeling die de burgemeester levert dan voor een partij die enkel één of meer schepenen levert. In onze analyse zullen we daarom nagaan of deze *incumbency advantage* enkel bestaat voor partijen die de burgemeester leveren of ook voor partijen die enkel één of meer schepenen leveren. We doen dit aan de hand van een regressie voor elk van de drie traditionele partijen in de drie verkiezingsjaren. De dataset omvat alle partijafdelingen (in bestuur en in oppositie) die zowel bij de vorige verkiezingen als bij de verkiezingen van dat jaar meedoen. De regressie ziet er, in navolging van Gelman en King, als volgt uit⁴⁷:

$$\text{STEM}_i^t = \alpha + \beta \text{STEM}_i^{t-1} + \gamma B_i + \delta S_i + u_i$$

Hierbij is STEM_i^t de verkiezingsuitslag van een partij in een gemeente in een bepaald jaar, STEM_i^{t-1} is de uitslag van die partij bij de vorige verkiezingen, B_i is een dummy-variabele die aangeeft of de partij al dan niet de burgemeester leverde tijdens de voorbije legislatuur en S_i is een dummy-variabele die aangeeft of de partij al dan niet over een schepenen beschikte (maar geen burgemeester). Voor partijafdelingen die in de oppositie zaten, zijn de variabelen B_i en S_i allebei nul. De variabele α ten slotte is een constante en u_i is een storingsterm. Nu geeft de coëfficiënt γ een indicatie van de electorale voordelen (*incumbency advantage*) ten gevolge van de burgemeestersjerp. De coëfficiënt δ geeft de *incumbency advantage* wanneer de partij over een schepenen (of meerdere) beschikt maar geen burgemeester. We schatten deze regressie zoals gezegd voor de partijen CD&V, Sp.a en VLD voor respectievelijk de verkiezingen van 1998, 1994 en 2000. Zoals reeds eerder besproken laat de belangrijke rol die de kartels van de twee eerstgenoemde partijen met respectievelijk NV-A en Spirit een empirische analyse voor 2006 niet 'zomaar' toe. Deze verkiezingen waren volgens een aantal waarnemers nochtans bijzonder interessant vanuit een 'cost of ruling' oogpunt. Immers, werd meermaals gewezen op verschillen in dynamiek tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten. De indruk bestaat dat de zittende burgemeesters in de steden het relatief beter deden dan in de meer landelijke gemeenten. Echter, definitieve uitspraken hieromtrent vereisen verder onderzoek naar uiteenlopende electorale dynamiek in de verschillende 'types van gemeenten' (behalve de inwoners-dimensie kunnen ook inkomens en andere sociologische verschillen op lokaal niveau resulteren in uiteenlopende reacties vanwege de kiezer).

Tabel 4 toont de resultaten voor de CD&V. We merken dat in het jaar 1988 de burgemeestersjerp een statistisch significant electoraal voordeel opleverde. Een burgemeester in de vorige legislatuur zorgt voor meer dan drie percent extra

47. GELMAN en KING, *a.w.*, 1990.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

stemmen. Een schepen daarentegen maakt geen electoraal verschil. We bevestigen dus het resultaat van Ackaert. We vinden echter in onze analyse dat het electoraal voordeel in 1988 voor de CD&V enkel bestond voor die partijafdelingen die over een burgemeester beschikten en niet die afdelingen die enkel één of meer schepenen onder de rangen hadden. Dit resultaat is in overeenstemming met de literatuur over *incumbency advantage*. Als het electoraal voordeel een gevolg is van de middelen die ambtsdragers ter beschikking hebben (informatiekanalen, dienstbetoon) en een grotere zichtbaarheid, dan moeten die voordelen groter zijn voor een partij die de burgemeestersjerp heeft in de voorbije legislatuur dan voor een partij die enkel over een schepen beschikt. Dat het voordeel enkel bestond in 1988 en niet in de verkiezingen erna, kan een gevolg zijn van de sterke achteruitgang van het dienstbetoon in de jaren negentig. Enquêtes over de gemeenteraadsverkiezingen tonen dat in 1988 nog 67% van de partijafdelingen van de CD&V dienstbetoon organiseerden.⁴⁸ In 2000 was dat nog maar 28% van de partijafdelingen. Natuurlijk kunnen omtrent het effect van dienstbetoon op de 'cost of ruling' geen definitieve uitspraken worden gedaan op basis van voorliggende studie. Een diepgaande analyse hiervan vereist een systematisch onderzoek waarbij de evolutie van het dienstbetoon (per partij én per gemeente) wordt gerelateerd aan de ontwikkeling van de verkiezingsresultaten.

Tabel 4. Voordelen van het bestuur – CVP.

	Verkiezingsuitslag CVP (STEM ^t)		
	1988	1994	2000
Vorige uitslag (STEM ^{t-1})	0.788*** (17.09)	0.919*** (19.12)	0.920*** (23.76)
Burgemeester (B)	3.711*** (3.49)	0.227 (0.18)	-0.268 (-0.23)
Schepen (S)	1.859 (1.23)	0.398 (0.27)	-0.861 (-0.65)
Constante	5.869*** (3.29)	0.672 (0.37)	-0.383 (-0.26)
# Observaties	273	243	232
Aangepaste R ²	0.65	0.71	0.80

Noot: * significant op 10%, ** significant op 5%; *** significant op 1%.
T-waarden tussen haakjes.

Tabel 5 toont de regressieresultaten voor de Sp.a. Ook hier vinden we dat een burgemeestersjerp een statistisch significant electoraal voordeel opleverde. In het geval van de Sp.a beperkt dit zich echter niet enkel voor het jaar 1988. We vinden

48. DESCHOUWER, K. et al., *Persvoorstellung Enquête over de gemeenteraadsverkiezingen 2000*, Dexia Bank, 2000.

Loont besturen? Electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname bij gemeenteraadsverkiezingen

dat dit voordeel zich ook voordeed voor de verkiezingen van 1994 en 2000 (in 1994 weliswaar slechts significant op 10%). Bovendien leverde het ambt van schepenen (zonder dat de partij over een burgemeester beschikt) ook een voordeel op in 1988. Dat voordeel verdwijnt echter in de daaropvolgende verkiezingen.

In tegenstelling tot de CD&V blijft de *incumbency advantage* dus bestaan voor de Sp.a in de verkiezingen na 1988. De enquêtes over de gemeenteraadsverkiezingen leren echter dat het dienstbetoon bij de Sp.a veel minder sterk achteruitging dan bij andere partijen.⁴⁹ In 1988 deed 78% van de partijafdelingen aan dienstbetoon. In het jaar 2000 was dat nog 52%. Mogelijk is dat een verklaring waarom de electorale voordelen van de burgemeestersjerp voor deze partij bleef bestaan.

Tabel 5. Voordelen van het bestuur – SP.

	Verkiezingsuitslag SP (STEM _i)		
	1988	1994	2000
Vorige uitslag (STEM ^{t-1})	0.783*** (22.00)	0.840*** (18.02)	0.876*** (22.66)
Burgemeester (B)	5.469*** (5.47)	2.211* (1.79)	2.478** (2.40)
Schepenen (S)	1.485** (2.23)	3.342 (0.40)	0.014 (0.02)
Constante	2.589*** (3.70)	1.244 (1.38)	0.749 (1.06)
# Observaties	249	214	192
Aangepaste R ²	0.78	0.73	0.84

Noot: * significant op 10%, ** significant op 5%; *** significant op 1%.
T-waarden tussen haakjes.

De resultaten voor de VLD ten slotte staan in Tabel 6. Ackaert vond in 1988 geen electoraal voordeel van het besturen voor de VLD en zelfs een nadeel in 1994. Doordat we in onze analyse het onderscheid maken tussen bestuursdeelname met burgemeestersjerp en deelname met enkel het schepenenambt en gebruik maken van regressie-analyse vinden we echter een ander beeld. Net als bij de andere partijen ondervond ook de VLD in 1988 electorale voordelen van het ambt van burgemeester. Partijafdelingen die over een burgemeester beschikten vergaarden een drietal extra procent van de stemmen. Net als bij de CD&V, verdwijnt dat voordeel echter in latere verkiezingen. Het schepenenambt geeft geen electoraal verschil.

49. DESCHOUWER, K. *et al.*, a.w., 2000.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

Tabel 6. Voordelen van het bestuur – VLD.

	Verkiezingsuitslag VLD (STEM ¹)		
	1988	1994	2000
Vorige uitslag (STEM ¹)	0.871*** (16.94)	0.741*** (13.71)	0.923*** (20.71)
Burgemeester (B)	3.189** (2.18)	1.946 (1.30)	0.718 (0.60)
Schepen (S)	0.120 (0.13)	-0.820 (-0.60)	1.261 (1.39)
Constante	3.707*** (4.11)	7.424 (6.66)	4.683 (4.58)
# Observaties	158	183	184
Aangepaste R ²	0.74	0.59	0.77

Noot: * significant op 10%, ** significant op 5%; *** significant op 1%.
T-waarden tussen haakjes.

IV. Discussie

In de laatste drie gemeenteraadsverkiezingen boekten de bestuurspartijen gemiddeld een electoraal verlies. Dit verlies reflecteert echter een algemene daling van die partijen die vaak deelnamen aan het bestuur. Het reflecteert dus eerder een *cost of ruling* van die partijen die op federaal niveau aan de macht zijn dan een lokale *cost of ruling*. Partijafdelingen van de voornaamste bestuurspartijen (CD&V, Sp.a en VLD) doen het immers niet significant slechter in het bestuur dan in de oppositie. In 1988 deden deze partijen het zelfs beter wanneer ze over een burgemeester beschikten. Dit suggereert het bestaan van een *incumbency advantage* – het electorale voordeel van bestuursdeelname.

Tenslotte speelt de *incumbency advantage* mogelijk een grotere rol in de gemeentelijke politiek dan in de nationale politiek. Het is immers mogelijk dat kandidaten van oppositiepartijen op gemeentelijk niveau veel minder toegang hebben tot de media dan dit het geval is bij de nationale politiek. Het persoonlijke contact met de kiezer is erg belangrijk in de gemeentepolitiek en burgemeester en schepenen hebben het voordeel in het kader van hun ambt aanwezig te kunnen zijn op allereerste plaatselijke activiteiten zoals bals en recepties. Bovendien speelt – of speelde – dienstbetoon bij de gemeenteraadsverkiezingen een belangrijke rol bij het stemgedrag.⁵⁰ Ackaert suggereert bovendien dat bestuurspartijen mogelijk over grote campagnefondsen beschikken – of beschikten – doordat “bouwpromotoren en aannemers maar al te graag in ruil voor toegestane vergunningen of werken de partijkassen spekken.”⁵¹ De veranderende politieke zeden rond dienstbetoon

50. ACKAERT, a.w., 1994.

51. ACKAERT, a.w., 1994, p. 69.

Loont besturen? Electorale voor- en nadelen van bestuursdeelname bij gemeenteraadsverkiezingen

en partijfinanciering bieden bijgevolg misschien een verklaring waarom we in 1988 wel een *incumbency advantage* vinden (voor CD&V en VLD) en in de verkiezingen daarna niet.